

Exposició “50 anys de l’enderroc del barri del Somorrostro”

Del 19 de setembre al 15 d’octubre al Centre Cívic Besòs, a la Rambla Prim, 87

Dilluns 19 de setembre, a les 19h, inauguració de l’exposició “50 anys de l’enderroc del barri del Somorrostro”, amb un col·loqui amb historiadors i antics veïns del barri, seguit d’una visita guiada de l’exposició. Amb motiu dels cinquanta anys d’un fet històric, l’enderroc del barri de barraques del Somorrostro i el trasllat forçós dels seus habitants.

“50 anys de l’enderroc del barri del Somorrostro” és una exposició fotogràfica organitzada per la **Comissió ciutadana per a la recuperació de la memòria dels barris de barraques de Barcelona**. Amb imatges del barri del Somorrostro, el seu enderroc el 25 juny de 1966 i el trasllat forçós dels veïns al barri de Sant Roc de Badalona, i textos que expliquen la història del barri i les circumstàncies de la seva desaparició.

Amb fotografies de Jacques Léonard, Ignasi Marroyo, l’Obra Social Sant Juan Bosco, Carme Garriga, Agustí Mataró, Museu de Badalona, Arxiu Històric del Poblenou i altres.

En el col·loqui, amb la participació d’experts com la geògrafa i historiadora Mercè Tatjer, Jordi Fossas de l’Arxiu Històric del Poblenou, Julia Aceituno, Encarnación López i altres antics veïns i veïnes del barri del Somorrostro i de membres de la Comissió ciutadana, es debatran els fets i el context històric.

Una celebració militar del franquisme, la “I Semana Naval”, va ser l’excusa per eliminar el barri de barraques del Somorrostro, el més gran dels nuclis barraquistes del litoral de Barcelona, que havia existit durant gairebé un segle.

El Somorrostro havia arribat a tenir més de **2.400 barraques i una població de gairebé 15.000 persones l’any 1954**. La construcció del passeig Marítim i els temporals de mar havien suposat la destrucció d’un gran nombre de barraques. Però el 25 de juny de 1966 va arribar l’enderroc definitiu. Els veïns del Somorrostro van rebre l’avís que havien de marxar de les seves barraques i en pocs dies **unes 3.000 persones van ser desallotjades**. La major part van ser traslladats en camions al polígon de Sant Roc, a Badalona, encara en construcció i amb greus mancances urbanístiques i de serveis. Molts van ser allotjats en barracons provisionals. Sis dies més tard, la marina espanyola va escenificar un desembarcament a la platja de la Barceloneta.

El desallotjament i destrucció del barri del Somorrostro coincideix amb un moment en què es planejava una gran requalificació de terrenys industrials del litoral per fer el “Pla de la Ribera”, un dels plans urbanístics especulatius de la Barcelona de l’alcalde Porcioles, que en molts casos van implicar l’expulsió de la població barraquista cap a la perifèria i municipis veïns.

El barri del Somorrostro

El barri de barraques del Somorrostro s'estenia al llarg d'un quilòmetre de costa, des de l'actual Hospital del Mar fins a la desembocadura del Bogatell, en l'espai que quedava entre les fàbriques, les vies del tren i el mar. Va existir des de l'últim terç del segle XIX fins que es va enderrocar d'urgència el juny de 1966, dies abans d'unes maniobres navals a les quals havia d'assistir el dictador Francisco Franco.

El barri va assolir la màxima extensió amb la immigració dels anys quaranta i cinquanta. El 1954 hi havia censades 2.406 barraques, amb una població d'entre 10.000 i 15.000 persones.

Les barraques, molt petites, estaven fetes inicialment amb fusta i materials trobats a la platja i cobertes amb cartró cuïro. També hi havia cases d'obra. El barri no tenia aigua corrent, llum, clavegueram ni cap mena de serveis, i molt poques fonts servien tota la població. Amb carrerons estrets i aigües residuals que desembocaven al mar, les infeccions eren freqüents. A la platja s'hi abocava runa i residus industrials, que van formar diversos turons on es van construir més barraques.

Mentre que les autoritats, en temps de dictadura, es limitaven a reprimir el barraquisme, parròquies i obres d'assistència social intentaven pal·liar les mancances del barri. Es van fer esglésies, escoles i un dispensari. Se celebrava la Setmana Santa i una processó dedicada a la Mare de Déu de Cabra, població de Còrdova d'on procedien molts veïns del barri. Altres, sobretot pescadors, venien del litoral del País Valencià i Andalusia. Una part dels habitants eren gitanos.

Barraques del Somorrostro, c. 1950. Obra Social Sant Joan Bosco

Ha quedat constància del barri a través de relats literaris i periodístics, de filmacions com les de Carles Barba i Josep Corrons i de les fotografies d'autors com Jacques Léonard o Ignasi Marroyo, que van reflectir una realitat molt desconeguda per gran part de la població de Barcelona.

Jacques Léonard. Família al Somorrostro, 1958. Arxiu Fotogràfic de Barcelona

La desaparició de les barraques del Somorrostro

El Somorrostro patia els efectes dels **temporals de mar**, que amb freqüència destruïen les barraques. Centenars de famílies que es quedaven sense casa eren traslladades provisionalment a l'Estadi de Montjuïc, el Palau de Missions o el pavelló de Bèlgica. En alguns casos, hi van passar anys fins a poder aconseguir un pis, i molts encara van haver de tornar a barris de barraques.

Paral·lelament, amb la **construcció del passeig marítim**, entre 1957 i 1964, es van anar eliminant barraques. El 1956 en van ser enderrocades més de mil per iniciar les obres, impulsades pel governador civil Felipe Acado, que va posar el seu nom al nou passeig inaugurat el 1959. L'any 1961 es van enderrocar unes 760 barraques per a la segona fase del passeig, inaugurada el 1964.

El projecte era que el passeig havia de continuar fins al Camp de la Bota, però va quedar aturat. El 1966 la “**Primera Semana Naval**”, una celebració militar del règim franquista amb unes maniobres de desembarcament amfibi a la platja de la Barceloneta, va servir d’excusa per enderrocar definitivament el Somorrostro i expulsar els seus veïns, traslladats al polígon de Sant Roc, a Badalona.

L’enderroc era el resultat de la confluència d’interessos entre les forces polítiques franquistes i els **projectes urbanístics de caràcter especulatiu** de l’alcalde Porcioles, que no tenien en compte les persones que vivien als espais a transformar. El 1964, de la mà de les grans empreses industrials i de serveis del litoral barceloní properes al Somorrostro (com Catalana de Gas, la Maquinista Terrestre i Marítima o Macosa), a més de RENFE i diverses entitats financeres, s’havia desenvolupat un gran pla per al litoral de Barcelona. L’any 1966 es va crear la societat Ribera S.A., promotora i gestora privada d’aquest projecte de revalorització i transformació del litoral del Besòs a Montjuïc per ubicar una gran àrea residencial de luxe, que aviat es va conèixer com a Pla de la Ribera, i que va ser motiu d’una forta contestació veïnal.

L’èxode dels veïns del Somorrostro

A finals de juny de 1966 els veïns del Somorrostro van rebre l’avís que havien de marxar i que els portarien a pisos a Badalona. El procés de desallotjament es va fer en menys d’una setmana, i va culminar amb l’enderroc, el 25 de juny de 1966. Carme Garriga, assistent social assignada per Càritas al Somorrostro i que treballava amb la població gitana al barri i després a **Sant Roc**, va ser testimoni dels fets, que va descriure així:

“La forma de desalojar el barrio fue casi inhumana. Muchas personas se encontraban junto a la excavadora que acababa de llegar cuando ya veían derribar sus barracas, haciéndoles colocar atropelladamente los enseres de su modesta vivienda en los camiones llegados al efecto y teniendo que colocarse ellas encima, como un “objeto” más, camino de su nuevo destino. Muchas familias protestaban enérgicamente, por haberles correspondido barracón deseando piso, pues en la confusión con que se hicieron las cosas los pisos fueron adjudicados a aquellos a quienes favoreció la suerte y no siempre a los que tenían más derecho a ellos.” [Carme Garriga i Salvador Carrasco: “Treball social amb gitanos”]

El barri de Sant Roc, concebut per allotjar els damnificats per la riuada de 1962, els afectats per la construcció de l’autopista C-31 i sobretot els habitants dels barris de barraques de Barcelona, encara estava en construcció quan es va inaugurar el 23 de juny de 1966, amb grans mancances urbanístiques i una absoluta falta de serveis. Part de les **tres mil persones procedents del Somorrostro** van ser instal·lades provisionalment en les fileres de barracons que havien acollit les víctimes de la riuada de 1962, però en molts casos hi van estar un any i mig. Els barracons es van anar desallotjant i traslladant els veïns a pisos. Però quan va arribar l’hora del trasllat final, el desembre de 1967, a una part de veïns els van portar, no als pisos llargament promesos, sinó de nou

a barraques que havien quedat buides al Camp de la Bota i al barri de la Perona.

L'any 1966 va veure els inicis d'un periodisme més crític que va deixar constància d'aquests i altres fets que no solia recollir la premsa, a través d'articles de Jaume Fabre, Josep Maria Huertas i d'altres.

Antoni Capella. Trasllat de barraquistes a Sant Roc, 1967. Museu de Badalona

La recuperació de la memòria

El rastre dels llocs on hi havia les barraques s'ha esborrat. Però la memòria no ha desaparegut en els milers de persones que van viure aquella realitat, en alguns casos durant molts anys. Ells i els seus familiars, habitants dels nous barris de la ciutat, són una part important de la ciutadania de Barcelona. Alguns han preferit oblidar uns anys difícils, però per molts aquella experiència forma part de la seva vida i també de la vida de la ciutat. Creuen que s'ha esborrat massa el record d'una part de la història, i que no s'ha d'oblidar el passat.

Una petició ciutadana tal de recuperar aquesta memòria va néixer l'any 2010, arran de la repercussió del reportatge del programa "30 Minuts" de TV3, *Barraques. L'altra ciutat* i el documental *Barraques. La ciutat oblidada*, emès al programa "Sense ficció." Al final del documental una de les protagonistes, Julia Aceituno, va fer la seva petició perquè hi hagués un record públic dels anys del barraqisme:

Julia Aceituno: *"No quieren recordar que aquí estuvo el Somorrostro. Pues estuvo. Y estuvo muchos años, de sufrimiento, de penuria.."*

José Aceituno: *"No, no hay ni un letrero que ponga Somorrostro..."*

Julia Aceituno: *“Nosotros sufrimos mucho, pero al final hemos tenido la recompensa. Pero lo único que echo en falta es que hay carteles que pone: ‘Avenida Icaria’, ‘Bogatell’... ¿Y el Somorrostro, dónde lo han dejado? Porque allí estuvo el Somorrostro. Quieran o no quieran, estuvo allí el Somorrostro. Yo creo que los que hemos vivido allí nos merecíamos por lo menos que en las placas el Ayuntamiento hubiera puesto ‘Somorrostro’. Yo voy a escribir una carta al Ayuntamiento y se lo voy a solicitar, que pongan que allí estuvo el Somorrostro. Porque es como un homenaje para todos los que vivimos allí. No ya por nosotros, sino por todos. Porque nos lo merecemos, creo yo.”*

La demanda plantejava la necessitat de recordar una part esborrada de la història col·lectiva, a partir de la qual van sorgir moviments veïnals que han contribuït a configurar la ciutat actual.

La **Comissió ciutadana per a la recuperació de la memòria dels barris de barraques de Barcelona** nascuda a partir de la petició ciutadana, va proposar un seguit d'accions per fer visible una part llargament oblidada de la història de la ciutat. La primera va ser **la recuperació oficial del nom Platja del Somorrostro**, que es va inaugurar el març del 2011. La segona, un conjunt d'elements commemoratius als indrets on hi havia els principals barris de barraques de la ciutat. La petició ciutadana va rebre el suport de 81 entitats veïnals, socials i culturals, i de més de 800 persones d'àmbits professionals molt diversos.

L'Ajuntament de Barcelona va assumir el compromís de fer-la realitat, i es va iniciar **la col·locació de les plaques commemoratives** amb la placa monument inaugurada el 25 de novembre de 2014 a la platja del Somorrostro.

Des d'aleshores s'han col·locat vuit plaques més: el 22 de febrer de 2015 davant l'edifici Blau del Parc Fòrum, en el lloc on havia existit el barri de barraques del Camp de la Bota, amb una població que va superar els 4.000 habitants. El 22 de març, al carrer de Carmen Amaya davant el mur del cementiri, en homenatge als veïns del barri de Rere Cementiri del Poblenou. La quarta, en homenatge als habitants dels barris de barraques del Poble-sec, es va col·locar el 12 d'abril de 2015 al carrer Nou de la Rambla, en el mur del CAP Les Hortes. La cinquena, a la plaça Àngel Pestaña, en homenatge als veïns de les barraques de Santa Engràcia i la lluita veïnal del barri de la Prosperitat, el 25 d'abril. La sisena es va posar el 31 de maig davant els habitatges de Raimon Casellas, en homenatge als veïns dels barris de barraques del Carmel i a la lluita col·lectiva de tot el barri per aconseguir el reallotjament. El 20 de juny es va inaugurar la placa en homenatge als veïns de les barraques de Can Tunis (Jesús i Maria o la Muntanyeta.) El 27 de juny es va inaugurar la placa en homenatge als veïns de les barraques de la Diagonal i Santa Gemma, a les Corts. I el 25 d'octubre de 2015, es va inaugurar la placa monument en homenatge als veïns de tots els barris de barraques de Montjuïc, al passeig Olímpic a la cruïlla amb el carrer del Dr. Font i Quer. El projecte tindrà continuïtat fins que s'hagin posat totes les plaques previstes.

[Textos: Comissió ciutadana per a la recuperació de la memòria dels barris de barraques de Barcelona.]

Facebook: <https://www.facebook.com/MemoriaDelsBarrisDeBarraques>